

3. Мягкова Е. Ю. Эмоционально-чувственный компонент значения слова. Курск, 2000.
4. Степанов Ю. С. Французская стилистика. М., 2003.

БЕЛАРУСКАЕ ВОДГУЛЛЕ ВЕРША «РАДАСЦЬ ПІСАННЯ» ЯК ТВОРЧАЕ КРЭДА ВІСЛАВЫ ШЫМБОРСКАЙ

В. А. Гуляка

Творчасць Віславы Шымборскай можна назваць па-сапраўднаму жыццялюбнай і па-свойму адметнай.

Ніна Мацяш, якая цалкам пераклала тры зборнікі польскай паэтэсы на беларускую мову, у адным з артыкулаў магію яе ўздзеяння тлумачыць так: «Паэзія Віславы Шымборскай валодае невытлумачальным чарам. Яе магічную светлую энергетыку мажліва параўнаць хіба што з ціхім чарам пухнатых вярбовых коцікаў, лёгкіх мянлівых аблачынак, густа-падна адвольным віраваннем сняжынак» [1, с. 101]. І гэта на самай справе так, варта толькі звярнуць увагу на назвы вершаў: «Шчаслівае каханне», «Абдумваю свет», «Не бывае двойчы», «Смех», «Сто ўцех», «Адкрыццё», «Ухвала сноў» і нарэшце «Радасць пісання» [2, с. 151].

Верш Віславы Шымборскай «Радасць пісання» напісаны ў 1963 годзе, у часы лібералізацыі, таму паэтэса акрэслівала сваю творчую праграму, адыходзіла ад сумневаў і дадавала бадзёрасці літаратуры.

Гэта твор – незвычайны. Ён пра стварэнне, пра нязвыкласць яго існавання і таксама пра яго разбурэнне.

Спачатку пра стварэнне. Перад намі паўстае вобраз сарны, дзікай жывёлы, якая вольна сябе адчувае ў створаным паэткай свеце. Але цікава: чаму менавіта сарна, а не лось, ці дзік? Сарна – жывёла палахлівая, далікатная. Слова таксама. Яно такое ж бездапаможнае і няпэўнае, калі на яго падтрымку не ўстане маці (паэтка) ці бацька (паэт). Таму можам выказаць згадку, чаму сарна ў вершы «ўскідвае сваю галоўку». Гэта адбываецца па прычыне яе асцярожнасці. І без патрэбы яна гэтага не робіць. Між тым, у атмасферы верша пануе ціша, ад якой чакаць небяпекі проста немагчыма, але, як аказваецца, яна «на паперы шалясціць і развінае». І палохае «напісаную» сарну! Шолах вымушае сарну «паднесці галоўку», хоць гэта і шолах цішы! Ён шолах ніякі! Бо шалясціць толькі пяро аўтаркі. Гульня са словамі прыводзіць да парадксаў, якія В. Шымборская ўводзіць нездарма.

Цікавым таксама падаецца сінтаксіс сказаў пра сарну, лес і вадзі. Яны маюць пыталную форму. Гэта пытанні, на якія мы не адкажам, а магчыма, не мае адказу на іх сама паэтка, таму што гэта датычыцца самой сутнасці працэсу пісання.

Усе мы ведаем, што словы могуць рانیць, нават забіваць. І такія словы з'яўляюцца і ў вершы – яны прыгатаваныя для сарны:

«myśliwych z przymrużonym okiem,
gotowych zbiec po stromym piórze w dół ...» [3];
«прыжмураных прыцэльна паляўнічых –
готовых сарвацца ўніз па востраму пяру...» [2, с. 71]

Але ж, на шчасце, тут паляўнічыя толькі з чарніла. Нягледзячы на тое, што іх «spory zapas» / «цэлая кагорта», яны не шкодныя.

Змена сэнсаў у вершы незвычайная. Паляўнічыя «gotowi są» забіць бездапаможную жывёлу. Сітуацыя тыповая і ў мастацтве, і ў жыцці. Тэма жыцця і смерці – вечная, без розніцы, грунтуецца на рэальнасці яна ці на штучным эфекце. Паэзія Віславы Шымборскай стаяла і стаіць на абароне ўсяго жывога, і пакуль існуе такі свет, дзе «los sprawuje niezależny» / «лёс свае правункі правіць – незалежны» яна будзе ахоўваць усё тое, што стварыла.

А цяпер паразважаем пра нязвыкласць твора. Пытанні, якія аўтар задае ў перадапошняй страфе – рытарычныя, але мы можам адказаць на іх станоўча. Ланцугамі літар, сімвалаў, вобразаў – час можа павязаць так, што выстраленыя кулі завіснуць у паветры і не параняць жывёліну.

І ўсё ж такі разумець верш «Радасць творчасці» можна нашмат глыбей. Радасць творчасці – гэта пераадоленне граніцы паміж літаратурай і рэальным жыццём. Пачуццё радасці прысутнічае ў вершы таму, што яно – пачуццё ратавання жыцця. Няхай сабе толькі на паперы. А ў гэтым і самазахаванне, перамога над адыходзячым, сцвярджэнне вечнасці.

Падараваўшы жыццё гэтаму вершу, В. Шымборская яшчэ раз падкрэсліла сваю стваральную моц, паказала свае магчымасці ў стварэнні ўласнага свету. З адметнымі вобразамі аўтарка можа шмат дзякуючы свайму таленту. У гэтым яе можна параўнаць з дэміургам. І якраз гэтая магчымасць тварыць прыносіць В. Шымборскай неверагодную «радасць творчасці». Тут яна можа знайсці незалежнасць і свабоду, якой так не хапае ў паўсядзённым жыцці. Тут яна можа быць сама сабой, і не хвалявацца з-за правоў і абавязкаў, якія чакаюць па-за «літаратурным жыццём».

Разгледзім два пераклады гэтага верша на беларускую мову. Адзін з іх належыць Н. І. Мацяш, а другі – А. А. Лойку.

Перакладчыкі не ахвяравалі ніводным паэтычным сродкам і данеслі ідэю, закладзеную першапачаткова В. Шымборскай, да чытача з адчуваннем менавіта свайго эстэтычнага густу. Зрабіць гэта было не проста, асабліва сць пісання Нобелеўскай лаўрэаткі заўважыў яшчэ У. Калеснік, які адзначаў у прадмове да зборніка «Свет, варты вяртання», наступнае: «паэзія Шымборскай, акрамя глыбокай змястоўнасці, уражвае натураль-

насю формы і мовы, у якой не адчуваецца ні рыфматворнай дысцыпліны, выфранчанасці, ні мудрагелістасці і канвенцыяльнай чопарнасці. Верш яе цалкам свабодны. Моўная плынь натуральная нават у рыфмаваных куплетах, афарызмах, гіпербалах, іранічных тырадах» [2, с. 10].

А. Лойка імкнецца максімальна данесці да чытача сэнс і задуму твора, не страціць ніводнай сувязі з тэкстам арыгіналу. Хаця сустракаюцца і пэўныя адступленні. Узяць хаця б пачатак верша, дзе польская паэтка стварае свой уяўны свет і задае сабе тры хвалюючыя пытанні. У перакладзе А. Лойкі атрымліваем два пыталыныя сказы, сэнс якіх ужо іншы і акцэнтуюцца ўвага толькі на апошняй частцы складанага сказа, а першая частка, такім чынам, страчана.

Н. Мацяш пашырае межы твора, шукае і знаходзіць шляхі для перадачы ўнутранага дыхання арыгінальнага твора і адначасова захавання яго душы. Услед за Шымборскай яна ўважліва да кожнай дробязі, да кожнай, на першы погляд, малапрыкметнай дэталі, радуецца трапна знойдзенаму вобразу. Так, напрыклад выраз «*łeb podnosi*», які б у арыгінале мог гучаць як «лоб уздымае», Н. Мацяш пераклала «ўскідвае галоўку».

Адметныя рыса перакладчыцы Ніны Мацяш – імкненне да творчага перастварэння арыгінальных твораў, пошукі свайго, вельмі часта навастворанага слова, выраза, вобразнага і інтанацыйнага гучання верша, акрамя таго надае вершам сваю мастацкую афарбоўку.

У арыгінале назва верша гучыць як «*Radość pisania*». А. Лойка не змяніў яе, і ў яго перакладзе верш называецца «Радасць пісання». Н. Мацяш, відаць, разумее гэту з’яву значна глыбей. Разважаць пра свой свет для яе гэта не проста «пісаць», а «тварыць», таму пераклад адпаведна мае назву «Радасць творчасці».

Захопленая і прыцягнёная да творчай спадчыны Віславы Шымборскай Ніна Мацяш перастварыла і разам з тым пашырыла межы ўспрымання твораў польскай паэтыкі. А. Лойка, у сваю чаргу, падараваў нам магчымасць дакрануцца менавіта да першапачатковага слова Шымборскай, якое загучала дзякуючы яму на беларускай мове.

Літаратура

1. *Мацяш Н.* У прыгаршчах ветру: вершы, пераклады, эсэ. Мінск, 2009.
2. *Шымборская В.* Свет, варты вяртання: Лірыка / Пер. з польскай і камент. Н. Мацяш; прадм. У. Калеснік. Мінск, 1991.
3. *Szyborska W.* Poezje. Warszawa, 1977.